

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ М. В. ОСТРОГРАДСЬКОГО ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

А Автор розглядає педагогічні ідеї Михайла Остроградського як методологічну основу підготовки викладачів вищих навчальних закладів споживчої кооперації до проектування сучасних технологій навчання.

Ключові слова: педагогічні ідеї Михайла Остроградського, підготовка викладачів, проектування, сучасні технології навчання, вищий навчальний заклад споживчої кооперації.

Актуальність проблеми. Актуальними в сучасних умовах стають педагогічні ідеї Михайла Остроградського щодо забезпечення гуманізації та технологізації навчального процесу. Актуальність пов'язана зі зростанням автономії викладача ВНЗ, що потребує його готовності до проектування навчального процесу. Це особливо важливо для системи ВНЗ споживчої кооперації, в якій відображається раціональність і прагматичність діяльності проектування.

Аналіз останніх публікацій вказує на існування досліджень педагогічної спадщини М. Остроградського (Л. Семеновська [5]), окремих аспектів підготовки викладачів до проектування технологій навчання, зокрема, інноваційно-зорієнтованого навчання студентів (М. Артюшина [1]), формування комунікативної компетенції педагогів (Л. Савенкова), проектування дидактичних систем підготовки економістів (В. Стрельников), формування професійних педагогічних умінь у викладачів ВНЗ (Г. Ковальчук), педагогічної підготовки магістрів у вищих економічних навчальних закладах (Л. Лебедик [2]), підготовки викладачів економічних ВНЗ до проектування технологій навчання (Г. Романова [4]).

Об'єктивно виникла необхідність визначити відповідні педагогічні ідеї Михайла Остроградського, які є педагогічними засадами професійної підготовки викладачів ВНЗ споживчої кооперації у системі післядипломної педагогічної освіти до проектування технологій навчання, які забезпечать їх автономність, формування авторського підходу у викладанні, що характеризується готовністю до проектування технологій навчання.

Метою статті є пошук на основі аналізу педагогічних ідей М. Остроградського педагогічних засад для побудови концепції підготовки викладачів ВНЗ споживчої кооперації України до проектування сучасних технологій навчання в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження розпочнемо з виділення головних педагогічних ідей Михайла Остроградського, які допоможуть визначити концепцію підготовки викладачів ВНЗ споживчої кооперації в умовах післядипломної педагогічної освіти як систему об'єднаних провідною ідеєю поглядів, що визначають розуміння явищ і

процесів, яка вказує на спосіб побудови системи засобів навчання і виховання на підставі цілісного розуміння сутності цих процесів, ґрунтується на принципах як орієнтирах для розроблення педагогічної діяльності (М. Артюшина) [1, с. 197–198].

У дисертаційному дослідженні Л. Семеновської «Педагогічні ідеї та діяльність М. В. Остроградського в закладах вищої освіти (кінець 20-х – початок 60-х рр. XIX ст.)» [5] проведено аналіз змісту педагогічної діяльності вченого. На основі даного аналізу виділимо головні освітні ідеї М. Остроградського для побудови нашої концепції.

Автор встановила, що визначальною рисою педагогічної діяльності вченого є поєднання наукової й освітньо-виховної творчості, що простежується в усіх видах його науково-педагогічної діяльності (розроблення методології наукового та навчального пізнання; збагачення змісту, методів і форм викладання математичних дисциплін; удосконалення лекторської майстерності; написання підручників і посібників для вищої школи; заснування авторської наукової школи) [5, с. 12–14].

Зокрема, М. Остроградський обґрунтував головні принципи раціонального освоєння дійсності: дотримання об'єктивності в пізнанні; визнання домінуючої ролі практики у процесі пізнання; цілісне сприйняття науки й навчальної дисципліни; комплексне поєднання теоретичного і практичного складників пізнання; важливість забезпечення творчої активності особистості в пізнанні.

Учений на власному прикладі переконував у важливості використання методів, прийомів і форм викладання, що ґрунтуються на врахуванні пізнавальних інтересів, активізації когнітивних, психічних, перцептивних та емоційних процесів: проблемний виклад матеріалу; організація дослідницької діяльності; використання мнемонічного способу запам'ятовування; розв'язання задач прикладного характеру; застосування демонстраційного матеріалу тощо [5, с. 13].

Лекції М. Остроградського відрізняли такі характерні особливості: наукова концептуальність; раціональний добір матеріалу; послідовність; суворість логічної побудови; точність і гнучкість висловлювань; оптимальне поєднання наукових термінів і живої мови; наявність інформації, що дає можливість отримати орієнтири для самостійної

роботи; наукова цінність для майбутньої спеціальності слухачів [5, с. 13].

Методи й форми керівництва вченого науково-дослідною роботою студентів як суб'єктів навчальної діяльності відрізнялися: прогресивним характером, різноманітністю, гуманними відносинами в системі «викладач – студент»; активним інтересом й уважним ставленням до роботи самостійно і творчо мислячих студентів; забезпеченням умов для свободи думки; стимулюванням неординарних підходів і нестандартних рішень; демократичним стилем спілкування, використанням великого потенціалу особистого прикладу; оригінальною системою оцінювання [там само, с. 13–14].

Л. Семеновською [там само] також виявлено, що провідними напрямками дидактичної діяльності М. Остроградського були: 1) оновлення змісту математичної освіти; 2) удосконалення процесу навчання; 3) добір і підготовка педагогічних кадрів (як практичне застосування його основних дидактичних ідей у сфері керівництва системою математичної освіти).

Робота вченого була спрямована на вирішення таких завдань: піднесення рівня теоретичних знань учнів; приведення змісту освіти у відповідність до результатів наукових досягнень, що відображали дійсність у її різноманітності; використання при визначенні змісту освіти загальнонаукових методів пізнання, що дозволяло давати учням наукове пояснення природних явищ і процесів і застосовувати отримані знання як інструмент подальшого пізнання; включення у дидактичний зміст важливих світоглядних ідей, що наближало учнів до цілісного розуміння й освоєння оточуючої дійсності; усунення нечіткості, нелогічності в побудові навчальних предметів; виокремлення провідних ідей, основних закономірностей і принципів, що пронизують увесь зміст навчальної дисципліни і водночас вилучення другорядного ілюстративного матеріалу; досягнення єдності теоретичного змісту з практичною діяльністю; забезпечення розвивального характеру навчального матеріалу [там само, с. 14].

М. Остроградський здійснював, організовував і регулював перебіг навчального процесу відповідно до таких дидактичних вимог: засвоєння знань повинно відбуватися не шляхом примусового, механічного запам'ятовування, а на основі усвідомлення, розуміння, закріплення й використання їх у практичній діяльності; під час викладу нового матеріалу головна увага учнів повинна бути спрямована на провідні ідеї та головні положення; необхідно використовувати методи викладання, що ґрунтуються на активізації психомоторних процесів, урахувати вікові та індивідуальні особливості, активну когнітивну та практичну діяльність; потрібно забезпечувати самостійність у пізнанні; під час засвоєння теоретичних положень треба застосовувати весь спектр дидактичних засобів (наочних, практичних, вербальних) [там само, с. 14].

М. Остроградський обґрунтував дидактичні вимоги до кандидатів на посаду викладача; впроваджував на практиці новаторську систему професійного добору викладачів й контролю за їхньою

діяльністю, яка включала: іспит з основного й допоміжних предметів при зарахуванні на роботу; показову випробувальну лекцію на визначену тематику, а також систематичну перевірку рівня викладання з боку наставників-наглядачів [там само, с. 14].

У науковій праці Михайла Остроградського «Роздуми про викладання» [3, с. 44–54], написаній у співавторстві з французьким ученим А. Блумом, систематизовано провідні педагогічні ідеї вченого, які лягли в основу концепції підготовки викладачів ВНЗ споживчої кооперації до проектування технологій навчання в умовах післядипломної педагогічної освіти, що включає теоретичне обґрунтування мети, змісту, методів, форм навчання.

Мета підготовки викладачів ВНЗ споживчої кооперації до проектування технологій навчання полягає у формуванні їхньої готовності до цієї діяльності [2, с. 23]. Проектування технологій навчання є важливим напрямом професійно-педагогічної підготовки викладача, який включає такі складові, як психолого-педагогічна підготовка в умовах магістратури (спеціалізація «Педагогіка вищої школи») та навчання викладачів за тренінговими програмами в умовах післядипломної педагогічної освіти. Тут також треба зважати на застереження М. Остроградського, що «все буде залежати від методів, якими користуватимуться для навчання викладачів», тому необхідно «негайно ввести у викладання нові методи» [3, с. 53]. Отже, суб'єктами реалізації концепції є викладачі, які здійснюють підготовку до проектування технологій навчання в умовах післядипломної педагогічної освіти, та викладачі ВНЗ споживчої кооперації, які є курсистами.

Розроблення концепції підготовки викладачів ВНЗ споживчої кооперації до проектування технологій навчання в умовах післядипломної педагогічної освіти потребує вирішення таких завдань: обґрунтування методологічних засад концепції; визначення її провідних принципів та ідей; урахування зовнішніх і внутрішніх умов реалізації; обґрунтування змісту, організаційних форм і методів підготовки викладачів; встановлення шляхів реалізації концепції.

У підготовці викладачів до проектування технологій навчання в умовах післядипломної педагогічної освіти можна визначити три ключові аспекти: 1) професійний – спрямованість на оволодіння викладачами проектування технологій навчання на творчому рівні, досягнення успіхів у цій діяльності; 2) соціальний – спрямованість на формування досвіду спільної діяльності та її проектування, досягнення ефективної взаємодії, взаєморозуміння, врахування психологічних особливостей учасників; 3) особистісний – спрямованість на становлення суб'єктності викладача з метою забезпечення професійної та особистісної самореалізації (Г. Романова) [4, с. 16].

У концепції підготовки викладачів до проектування технологій навчання на основі педагогічних ідей М. Остроградського мають бути враховані такі особливості зовнішніх умов дидактичного проектування: визнання загальної гуманістичної

спрямованості вищої освіти, що потребує проектування шляхів її реального втілення; прояв в освітньому середовищі ознак авторитарної, технологічної й гуманістичної парадигм; пошуки альтернативних, інноваційних підходів до навчання; намагання узгодити систему ВНЗ, що склалася й має свої традиції, із тенденціями глобалізації та інтеграції до світового освітнього простору [4, с. 31].

У гуманістичній парадигмі, притаманній педагогічній системі М. Остроградського, найважливішою цінністю є особистість людини з її здібностями та інтересами. Система післядипломної педагогічної освіти, як і вищої освіти, має формувати вільну особистість, здатну самостійно мислити і приймати рішення, визначати свій життєвий шлях, удосконалювати себе і своє оточення. Тому особливого значення набуває підготовка викладачів до проектування таких технологій навчання, які б забезпечували природний процес розвитку особистості студентів, робили навчання цікавим і захоплюючим, сприяли встановленню в процесі навчання партнерських відносин між викладачами та студентами, створенню атмосфери комфорту і психологічної безпеки.

М. Остроградський відзначав: «Треба, щоб викладач міг примусити захоплюватися надзвичайною простотою засобів нівелювання і показати застосування цієї операції при упорядженні водопроводів, зрошенні, будівництві доріг, каналів, залізниць і т. п.» [3, с. 54]. Важливо підготувати викладачів до застосування таких методів і форм навчання, які найкращим чином відповідають індивідуально-психологічним особливостям кожного студента та соціально-психологічним властивостям студентських груп.

Методологічною основою концепції є такі наукові підходи, як системний, діяльнісний, андрагогічний, акмеологічний, продуктивний, технологічний, особистісний (за Г. Романовою) [4, с. 26].

Системний підхід у концептуальному плані закладає підвалини для розгляду навчальної технології як системи, побудови моделі підготовки викладачів до проектування технологій навчання з урахуванням внутрішніх та зовнішніх умов навчання.

Діяльнісний підхід у підготовці викладачів до проектування технологій навчання вимагає логічного цілісного розгляду всіх основних компонентів процесу післядипломної педагогічної освіти: його мети, мотивів, технологій навчання, способів регулювання, коригування, контролю та аналізу досягнутих результатів. У становленні проектувальної діяльності викладачів ВНЗ споживчої кооперації важливими є ідеї М. Остроградського щодо врахування психолого-педагогічних аспектів їхньої спільної навчальної діяльності у процесі післядипломної педагогічної підготовки викладачів.

Нами відзначалося [2, с. 82], що діяльність є одним із чинників розвитку особистості, результатом якої є новоутворення в особистісній структурі.

Процес підготовки викладачів ВНЗ споживчої кооперації до проектування сучасних технологій навчання в аспекті діяльнісного підходу полягає

у необхідності створення ситуацій професійно-педагогічної діяльності. Ситуації створюються з метою об'єднання засобів навчання в єдині комплекси, що стимулюють різнобічну проектувальну діяльність викладачів. Треба відмітити, що ситуація професійно-педагогічної діяльності має містити в собі неперервну рефлексію (оцінювання, осмислення) власної діяльності, яка передбачає творчість і спілкування.

Система підготовки викладачів ВНЗ споживчої кооперації до проектування сучасних технологій навчання передбачає об'єднання двох блоків: освітньої діяльності (навчання) і професійної діяльності (викладання). У результаті діяльнісний підхід передбачає: самовизначення, самоорганізацію, комунікацію, співробітництво, сприйняття діяльності, рефлексію.

Принципи проектування і реалізації проектування викладачами сучасних технологій навчання за діяльнісного підходу є такі:

1) принцип діяльності полягає в тому, що професійний розвиток особистості магістра економіки як викладача здійснюється не під час засвоєння готових знань, а в процесі власної діяльності;

2) принцип неперервності означає таку організацію підготовки викладачів ВНЗ споживчої кооперації до проектування сучасних технологій навчання, коли результат на кожному попередньому етапі такої підготовки забезпечує початок наступного етапу;

3) принцип варіативності передбачає наявність у викладачів варіативного мислення, тобто формування здібності до систематичного аналізу варіантів і вибору оптимального;

4) принцип міні-тах полягає в тому, що кожному курсисту пропонується зміст освіти на мінімальному рівні, але забезпечується його засвоєння на максимальному рівні;

5) принцип психологічного комфорту передбачає зняття стресових чинників навчального процесу, створення на заняттях сприятливої атмосфери, зорієнтовної на реалізацію ідей кооперативного навчання.

Однак, не зважаючи на свої позитиви, діяльнісний підхід розглядає особистість як об'єкт діяльності, без урахування її особливостей і потреб.

Застосування у підготовці викладачів ВНЗ споживчої кооперації до проектування сучасних технологій навчання комплексу підходів, у т. ч. особистісного й діяльнісного, передбачає всебічний аналіз складного і багатогранного процесу професійної діяльності, розгляд усієї сукупності специфічних елементів цього процесу. Діяльнісний підхід забезпечує розкриття самого процесу появи конкретних кількісних і якісних результатів.

Оскільки психолого-педагогічна підготовка викладачів ВНЗ споживчої кооперації є освітою дорослих, вона має ґрунтуватися на засадах андрагогічного підходу, відповідно до якого провідна роль у процесі навчання належить самому викладачеві, а навчання розглядається в контексті його життєвого шляху. У процесі навчання викладачів згідно з даним підходом мають створюватися такі умови, що забезпечать урахування їхнього досві-

ду, надання їм функцій експертів, співавторів, консультантів.

Акмеологічний підхід передбачає дослідження чинників саморозвитку суб'єктів педагогічної діяльності, визначення умов їх самовдосконалення, темпів просування до вершин професіоналізму. Як відзначав М. Остроградський, «викладач повинен, передусім, любити свою професію. Кожен як для особистого щастя, так і для блага інших людей мусить любити свою професію. Але викладачеві треба більше, ніж будь-кому, віддаватися своїй роботі, вважати її метою всіх своїх зусиль» [3, с. 54].

Оскільки проектування технологій навчання передбачає створення проектів, які є продуктами цієї діяльності і мають значення для вдосконалення навчального процесу і для професійного саморозвитку, актуальним є застосування продуктивного підходу. Цей підхід дозволяє не просто встановити наявність нового результату, а диференціювати продукт проектувальної діяльності за критеріями суспільної чи особистісної значущості здобутого результату.

Технологічний підхід передбачає гнучке інструментальне управління процесом підготовки викладачів до проектування технологій навчання.

Особистісний підхід є доцільним для підготовки викладачів до проектування технологій навчання, адже має враховувати індивідуальні особливості проектувальної діяльності педагогів. У процесі спеціально організованої професійної підготовки викладачі мають набувати відповідний досвід, перебуваючи в атмосфері довіри й підтримки, усвідомлюючи переваги та недоліки власного стилю діяльності. Як стверджували М. Остроградський і А. Блум, «підготовчі технічні роботи такі, які під силу і викладачам, і учням, а після двох місяців занять стали б посилені всім викладачам, і останні були б щасливі, спостерігаючи, що їх зусилля зараз приносять користь» [3, с. 54].

Підготовка викладачів до проектування технологій навчання у процесі підвищення кваліфікації має здійснюватися за тренінговими програмами. Водночас, важливою передумовою ефективності такої підготовки є її запровадження на рівні магістрів спеціалізації «Педагогіка вищої школи» як майбутніх викладачів ВНЗ споживчої кооперації. Тренінг є найефективнішою формою організації підготовки викладачів у процесі підвищення кваліфікації, оскільки навчання викладачів у тренінговому режимі не лише забезпечує інтенсивне засвоєння необхідних умінь у процесі активної творчої діяльності, а й створює сприятливий для розвитку особистості контекст (за Г. Романовою) [4, с. 6].

ліфікації, оскільки навчання викладачів у тренінговому режимі не лише забезпечує інтенсивне засвоєння необхідних умінь у процесі активної творчої діяльності, а й створює сприятливий для розвитку особистості контекст (за Г. Романовою) [4, с. 6].

Висновок. Післядипломна психолого-педагогічна підготовка викладачів на основі педагогічних ідей М. Остроградського у тренінговому режимі не лише забезпечує інтенсивне засвоєння необхідних умінь у процесі активної творчої діяльності, а й створює сприятливі умови для розвитку особистості викладача. Важливими умовами тренінгового навчання викладачів у ході їхньої курсової підготовки до проектування технологій навчання є також паралельне застосування індивідуального та групового проектування.

Педагогічні погляди нашого земляка, геніального математика, механіка і педагога М. Остроградського актуальні для сьогодення. Вивчення педагогічної спадщини Михайла Остроградського у контексті сучасних проблем післядипломної педагогічної освіти показує, що ідеї педагога можуть бути нині орієнтирами у підготовці викладачів до проектування сучасних технологій навчання.

Отже, підготовка викладачів ВНЗ споживчої кооперації до проектування сучасних технологій навчання в умовах післядипломної педагогічної освіти на основі педагогічних ідей М. Остроградського має забезпечувати формування готовності викладачів до розроблення власних шляхів реалізації гуманістичної спрямованості освіти в реальному навчальному процесі, ґрунтуватися на особливостях навчання дорослих і закономірностях досягнення професійної зрілості.

Список використаних джерел

1. Артюшина, М. В. Психологічні та педагогічні основи підготовки студентів економічних спеціальностей до інноваційної діяльності [Текст] : монографія / Марина Віталівна Артюшина. – Київ : КНЕУ, 2009. – 271, [1] с.
2. Лебедик, Л. В. Педагогічна підготовка магістрів у вищих економічних навчальних закладах [Текст] : монографія / Л. В. Лебедик. – Полтава : ПУЕТ, 2011. – 165 с.
3. Остроградський, М. В. Роздуми про викладання / М. В. Остроградський, А. І. Блум // Постметодика. – 1996. – №2 (12). – С. 45–54.
4. Романова, Г. М. Теорія і практика підготовки викладачів вищих економічних навчальних закладів до проектування навчальних технологій : автореф. дис... докт. пед. наук : 13.00.01 / Г. М. Романова; Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2012. – 41 с. – С. 13–31.
5. Семеновська, Л. А. Педагогічні ідеї та діяльність М. В. Остроградського в закладах вищої освіти (кінець 20-х – початок 60-х рр. XIX ст.) : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. А. Семеновська; АПН України. Ін-т вищ. освіти. – К., 2005. – 20 с. – С. 12–14.

*Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 11.08.2016*

Лебедик Л. В. Педагогические идеи Михаила Остроградского как методологическая основа подготовки преподавателей высших учебных заведений потребительской кооперации.

А Автор рассматривает педагогические идеи Михаила Остроградского как методологическую основу подготовки преподавателей высших учебных заведений потребительской кооперации к проектированию современных технологий обучения.

Ключевые слова: педагогические идеи Михаила Остроградского, подготовка преподавателей, проектирование, современные технологии обучения, вуз потребительской кооперации.

Lebedyk L. V. Myhaylo Ostrohradsky's Pedagogical ideas as a methodological basis of teacher training of higher educational establishments of consumer cooperatives.

S The author examines Myhaylo Ostrohradsky's pedagogical ideas as a methodological basis of teacher training of higher educational establishments of consumer cooperatives to the design of modern learning technologies.

Key words: Myhaylo Ostrohradsky's pedagogical ideas, teacher training, design, advanced technology training, university of consumer cooperatives.